

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.304

Dimarts, 15 de novembre del 2016

SUMARI

- 1 Eugeni S. Reig ► El valencià de sempre: dos locucions alcoianes
- 2 Vicenta Tasa ► Els drets lingüístics dels valencians (que volem viure en valencià)
- 3 Gabriel Bibiloni ► Contra les paraules “pregó” i “pregoner”
- 4 Mercè Ibarz ► Català a la Franja
- 5 Mònica Montserrat i David Paloma ► Fent-li un bon tall
- 6 J. Leonardo Giménez ► Tindre compte i altres contes
- 7 Teresa Tort ► Capissó
- 8 Pau Vidal ► Què hem de fer amb els d'esports?
- 9 Magí Camps ► Les quatre carreteres
- 10 Rudolf Ortega ► Tots els dubtes: pronoms (1)
- 11 Llengua i Ús ► Sumari del núm. 58, primer semestre del 2016

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que distribueix missatges informatius relacionats amb la llengua catalana.

Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

1 El valencià de sempre: dos locucions alcoianes

Eugeni S. Reig

El valencià de sempre (Alzira: Bromera, 2015), pàg. 262-263

en canonets

Que encara no està llest, que encara no està preparat. –*¿Com tenim la reedició de les obres de mon pare? / –Mare, això encara està en canonets. Encara no hem trobat qui vullga fer-se'n càrrec.*

Els canonets són les plomes dels ocells quan comencen a eixir. Dir que un ocell està *en canonets* vol dir que és molt xicotiu, que encara estan eixint-li les plomes, que encara no està desbellussat, que encara està al començament de la seua vida. La locució, per extensió, s'aplica a les persones, als assumptes, als negocis, etc., amb el significat que no estar encara preparat, d'estar encara al començament o molt poc avançat.

Aquesta locució la conec del parlar d'Alcoi.

En valencià també es diu: en bajoqueta, verd

La llengua estàndard sol emprar: a les beceroles, verd

En castellà es diu: *en mantillas, verde*

en dos estenallades

Referit a fer qualsevol cosa: immediatament, ràpidament, en molt poc temps. *Jo em pensava que això costaria molt de fer, però ha vingut el teu xicon i ho ha fet en dos estenallades. ¡Que bona és la joventut!*

Aquesta locució és d'ús habitual a Alcoi.

En valencià també es diu: en dos grapats, en un ai, en un ai i no res, en un alçar Déu, en un arrap, en un bell en sec, en un buf, en un bufit, en un credet, en un dir ai, en un dir Jesús (o Jesus), en un instant, en un moment, en un no res, en un pensament, en un punt, en un tancar i obrir d'ulls, en una escorribanda, en una favada

La llengua estàndard sol emprar: en un ai, en un batec d'ulls, en un batre d'ulls, en un dir Jesús, en un girar d'ulls, en un instant, en un moment, en un no res, en un tres i no res

En castellà es diu: *en menos que canta un gallo, en un abrir y cerrar de ojos, en un decir Jesús, en un instante, en un momento, en un periquete, en un santiamén*

2 Els drets lingüístics dels valencians (que volem viure en valencià)

Vicenta Tasa

Saó, núm. 418, setembre 2016

<http://www.saoedicions.com/drets-linguistics-valencians/>

Correlació de forces o igualtat de llengües?

Les lleis d'un país, com els drets i les obligacions que s'hi reconeixen, tenen el seu origen en una decisió política. I val a dir que aquestes decisions quasi sempre són producte d'una confrontació d'interessos, expectatives, projectes i ideologies, defensats per grups socials i polítics concrets. I tota decisió política té guanyadors i perdedors, mai beneficia o perjudica per igual a tots. Per això, les constitucions, els estatuts d'autonomia i les lleis lingüístiques no són mai neutres, sinó el producte d'acords que depenen d'una correlació de forces desigual, en què unes posicions són les dominants i unes altres les subordinades.

A Espanya, la creació de l'estat-nació modern, iniciada el 1808, va de la mà d'un projecte nacional que entronitza legalment el monolingüisme en castellà arreu de l'Estat. Durant un segle, ningú qüestionarà substancialment aquest projecte. Només a finals del segle XIX, la proposta nacionalista espanyola uniformista començarà a ser qüestionada. Primer pel catalanisme, després pels incipients nacionalismes català i el basc; més tard i de manera més minoritària pels moviments identitaris de Galícia i Balears, i finalment, de forma més tardana i dèbil, pel valencianisme anterior a la Guerra Civil.

Això explica que en els debats de les constitucions del segle XIX cap força política i social reivindicue el reconeixement del plurilingüisme espanyol. I, de la mateixa manera, explica que únicament en les dues constitucions democràtiques del segle XX (1931 i 1978), amb la presència al parlament espanyol de forces nacionalistes perifèriques i nacionalismes espanyols plurilingüístics, s'hi produeix aquest reconeixement.

La Constitució de 1978 és la que més lluny ha arribat en aquesta mena de reconeixement perquè mai la influència social i el suport polític dels partidaris de la igualtat de les principals llengües espanyoles havia estat tan elevada en els darrers segles. Ara bé, aquesta força no fou suficient per a impulsar un projecte espanyolista plurinacional i plurilingüe alternatiu al dominant i per a superar la

ideologia del supremacisme lingüístic que situa el castellà com a llengua principal i hegemònica dins d'Espanya.

És per això que la Constitució de 1978 posa les bases perquè els valencians tinguem un nivell de drets lingüístics molt superior als darrers segles; en un context, però, en què els drets lingüístics dels qui tenen el castellà com a llengua pròpia són molts més que els dels qui tenen com a pròpia alguna de les altres onze llengües espanyoles. Estem lluny de la igualtat de llengües de països com Suïssa, Bèlgica o Canadà.

A Espanya, el reconeixement de la diversitat lingüística es basa en el principi de jerarquia lingüística. La Constitució estableix l'oficialitat general del castellà i l'obligació de conèixer-lo, i afirma que la resta de llengües seran oficials en funció del que diguen els estatuts d'autonomia. I el reconeixement que fan els estatuts d'autonomia i les lleis lingüístiques depén sempre de dos fets: el pes demogràfic de la població que parla una llengua diferent del castellà en una comunitat autònoma, i la força política i social dels favorables (o dels contraris) a la normalització de les llengües diferents del castellà. És a dir, depén de la correlació de forces existent en cada comunitat autònoma, mentre les institucions centrals de l'Estat afavoreixen estructuralment la posició del castellà.

Les conseqüències d'això és que el reconeixement jurídic de les llengües espanyoles i el sistema de drets lingüístics és jeràrquic, amb sis nivells diferents. I, a més, una mateixa llengua, llevat del castellà, pot tenir un reconeixement diferent en cada comunitat autònoma on és parlada.

A dalt de tot hi ha, d'acord amb l'article 3.1 de la Constitució, el castellà o espanyol, llengua oficial de l'Estat i de coneixement obligatori. En el segon nivell, d'acord amb l'article 3.2 de la Constitució, estan les llengües plenament cooficials. El català o valencià a Catalunya, Balears i el País Valencià; l'èuscar o basc al País Basc i part de Navarra; el gallec a Galícia; i l'aranés o occità a la Vall d'Aran. Si bé, la cooficialitat del basc a Navarra i la del valencià a la Comunitat Valenciana només són absolutes en la zona lingüística bascòfona i en la valencianoparlant, respectivament.

El tercer nivell de reconeixement és de cooficialitat matisada en alguns aspectes. És el cas del basc en la zona lingüística mixta de Navarra o del valencià en la zona lingüística castellanoparlant del País Valencià, on són llengües formalment oficials en els àmbits institucionals i socials, però no són llengües estudiades de manera obligatòria en l'ensenyament, i hi tenen un ús social i institucional limitat. I, de manera similar, l'aranés, oficial a tot Catalunya, fora d'Aran únicament ho és en les relacions amb les administracions de la Generalitat.

En un quart nivell, estan les comunitats que reconeixen jurídicament algunes llengües, sense establir-ne l'oficialitat. Hi garanteixen alguns drets lingüístics, inclòs el de l'estudi voluntari i el seu ús actiu davant de les administracions. És la situació del català i l'aragonés a l'Aragó, el basc en la zona no bascòfona de Navarra, l'asturleonés (asturià) i el gallec a Astúries, i, en menor mesura, el gallec i l'asturleonés (lleonés) a Castella i Lleó.

El quint nivell és el de les llengües reconegudes de manera administrativa o política, però no jurídica. És el cas d'a *fala* (gallec), bé d'interés cultural a Extremadura, i del reconeixement del valencià pels ajuntaments del Carxe, a Múrcia, del tamazight i del haquetia a Melilla, o de l'èuscar a Trebiñu. També hi ha el reconeixement del caló en els programes de promoció del poble gitano a Catalunya. Finalment, no hi ha cap mena de reconeixement de l'àrab i el haquetia a Ceuta; el portugués i l'asturleonés (extremeny) a Extremadura; l'asturleonés (muntanyés) a Cantàbria, i el caló a Espanya.

Les lleis lingüístiques i les polítiques lingüístiques

Som un país que tendeix a aprovar massa lleis i a pensar que les lleis canvien sense més la realitat. I les coses no van ben bé així: la llei només és un aspecte per a modificar la realitat, però només un, i sovint no és el més important. Sense voluntat política per a aplicar la llei i sense l'acceptació social, el recorregut de les lleis, especialment de les lingüístiques, és més aviat limitat.

Tendim a creure també que hi ha lleis lingüístiques que garanteixen més drets que unes altres. En aquest sentit, s'afirma sovint que els valencians tenim menys drets lingüístics que els catalans, perquè la Llei de Política Lingüística catalana recull més drets que la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià. Això és discutible. És cert que la llei catalana és més detallista i ambiciosa, però el sistema de drets i obligacions lingüístiques que estableixen ambdues lleis és semblant.

Als dos països, el català/valencià és llengua cooficial junt al castellà/espanyol i hi ha el dret a usar-la en qualsevol funció pública o privada. I, en tots dos casos, els governs autonòmics no poden obligar al coneixement del valencià, han de garantir el coneixement del castellà, i actuen dins d'un context constitucional-legal que situa la llengua pròpia en un nivell secundari de drets lingüístics respecte del castellà, com hem vist. La voluntat catalana per forçar la redacció de la llei per a igualar absolutament el castellà i el català no ha reeixit fins ara, i no ho farà mentre no hi haja un canvi en la Constitució espanyola que reconega com a oficial arreu d'Espanya el castellà, el català, el gallec i l'èuscar, i l'oficiali-

tat de la resta de les llengües en l'àmbit autonòmic, obligant a l'ensenyament en la llengua territorial de cada lloc i sense imposar el coneixement obligatori de cap llengua.

Això no obstant, en la pràctica, els catalans o els balears tenen més drets lingüístics que els valencians. Per què ocorre això si totes les lleis lingüístiques afirmen uns sistemes de drets formalment similars? Doncs, perquè la materialització dels drets lingüístics, com passa també amb els drets socials, depèn bastant més de les polítiques públiques que fan els governs i del suport social amb què compten que del que diu la llei. Sovint, sense polítiques efectives no hi ha drets reals.

Per tant, si la primera clau per a entendre el sistema de drets lingüístics valencià és que hi ha un sistema de reconeixement jeràrquic de les llengües a Espanya que situa el valencià en un nivell inferior al castellà, la segona de les claus és que, al País Valencià, les polítiques lingüístiques no han tingut en el passat i no tenen tampoc ara el valencià com a llengua de referència i primera, sinó que el castellà ocupa una posició dominant, i sovint única, en totes les administracions públiques, inclosa la de la Generalitat, en la Justícia, en la policia i les forces de l'ordre, en l'àmbit econòmic i social, i en l'associatiu i cultural, i això és responsabilitat dels valencians. I, si volem tenir un drets lingüístics iguals i normals, haurem de ser els valencians els qui reclamem el nostre dret a viure de manera digna i pacífica en valencià.

Vegeu també [“Pot ser el català llengua oficial a l'Estat espanyol?”](#), de Moisés Pérez (*El Temps*, 19/09/2016)

3 Contra les paraules “pregó” i “pregoner”

Gabriel Bibiloni

El blog de Gabriel Bibiloni, 24/09/2016

<http://bibiloni.cat/blog/?p=2440>

Pompeu Fabra, el constructor del català deshispanitzat, no inclogué *pregó* en el seu *Diccionari general de la llengua catalana* (1932), sabent que era un hispanisme i que la llengua genuïna n'havia dit sempre *crida*. L'hi va introduir la Secció Filològica no sé dir quan. El veig en el Fabra, en el meu exemplar de la cinquena edició de 1968, amb la marca *[cast]* i remetent a *crida*. El DIEC2 con-

tinua igual: *pregó* remet a *crida*, que és la paraula definida i —se suposa— preferida. *Pregón* és una paraula espanyola, inexistent en cap altra llengua, exceptat el portuguès (*pregão*), procedent del llatí *praecone*, que és el nom de la persona encarregada de fer crides. De la mateixa arrel surt *preconitzar* (*praeconizare*), paraula contra la qual no hi ha res a dir, mentre no sigui usada com a sinònima de *pronosticar*. *Pregón* inicialment (i ja en llatí) significava *pregonero*, el qui fa *pregones*, com *mandón* és el qui mana i *fregona*, la qui frega. Després —ràpidament— passà a significar la mateixa crida, i aparegué *pregonero*. En català, deixant a part un document esporàdic i irrellevant citat per l'Alcover-Moll (de 1591), *pregó* no es registra fins al diccionari de Belvitges, Esteve i Juglà (1803-1805), i el derivat *pregoner* no apareix fins al diccionari de Labèrnia (1840).

No sé quins motius devia tenir la Secció Filològica per a incloure en el diccionari un castellanisme com *pregó*, sabent que era castellanisme, com demostra la mateixa marca que s'hi va adjuntar. Potser el criteri aquell de «la gent ho diu», que ha estat argument conductor de l'acolliment d'una allau d'hispanismes introduïts de manera incessant en el corpus lexical de referència per als catalanoparlants.

Les crides tenien la seva justificació en antigues societats majoritàriament il·litrades. No podent transmetre per via escrita les comunicacions que les autoritats volien adreçar al poble, un representant d'aquestes autoritats, armat amb trompeta, tambor o altre instrument sorollós, anava per les places o carrers llegint en veu potent allò que l'autoritat volia fer conèixer a la gent. Les crides desaparegueren de les societats modernes, capaces d'accedir als afers d'interès per la lectura. Però la paraula espanyola *pregón*, i la seva còpia catalana, han restat per a designar el discurs que una personalitat llegeix davant un auditori en el començament de les festes o esdeveniments singulars. No sé si en altres països europeus les festes, les fires o altres esdeveniments semblants comencen amb el discurs que en espanyol es diu *pregón*. Algun lector més informat potser ens ho aclarirà. En cas afirmatiu no crec que aquests parlaments tinguin el mateix nom que les antigues crides de trompeta o tambor (francès *cri*, anglès *cry* —entre altres sinònims—, italià *bando*, etc.). L'espanyol ha fet una extensió semàntica bastant lògica i comprensible, i el català també la pot fer, tenint en compte la importància de les antigues crides i la semblança d'aquestes amb els parlaments actuals (una crida a la participació). Encara que no és estrictament obligatori: qui sap si sense dependència de la societat espanyola ara usaríem per als discursos rituals del començament de festes una paraula distinta de les velles crides dels agents de l'autoritat. Nogensmenys, acostu-

mats com estam a dir-ne *pregó*, l'adopció de la paraula *crida* sembla quelcom viable i pràctic.

I de les persones que fan les crides com en direm? Aquells que anaven per carrers i places amb trompeta o tambor es deien de diverses maneres. Una és la mateixa paraula *crida*, amb extensió semàntica metonímica. *El* (de vegades *la*) *crida*. L'Alcover-Moll en porta exemples clars: «La magestat vostra deu saber com la crida va per la ciutat notificant a tots la partida» (Tirant). Un altre mot és *crigador*, com també ens mostra el mateix diccionari, que el defineix com a «Qui té per ofici o encàrrec fer les crides públiques, castellà *pregonero*». És una paraula amb paral·lels en les altres llengües de l'entorn: francès *crieur*, anglès *town crier*. L'italià fuig de la noció de cridar i en diu *banditore*, format sobre el seu *bando* (crida). Notem que *ban* en la llengua antiga, no interferida, és una ordre o prohibició amb amenaça de càstig o el mateix càstig (pecuniari). A Mallorca l'encarregat de fer les crides era el saig, un oficial de justícia civil amb unes funcions semblants a les de l'actual policia. Per això la gent associa les crides amb el seu executor, el saig. A altres llocs el lector de la crida es deia *nunci*, una paraula evidentment relacionada amb *anunciar*. I aquí hem de reconèixer una dificultat. Substituir *pregó* per *crida* és molt fàcil, però trobar un substitut per a *pregoner* ja no ho és tant. Però hauríem de temptar de trobar-hi una solució no interferida. *Cridador* pot sorprendre, amb el cervell tan avesat a *pregoner*, però ben pensat no hauria de ser xocant de cap manera, amb la ment alliberada de la dependència espanyola. Ens movem, doncs, entre diverses possibilitats i encara una altra, proposada en un comentari en aquest mateix post: un circumloqui com *l'encarregat de fer la crida*. Ho deixaria un poc obert, esperant de reflexionar-hi més entre tots.

Immersionats i confortables en la dependència de la llengua veïna, aquesta proposta és de difícil vehiculació. Hi ajudaria molt el fet que algun mitjà de comunicació decidit i compromès amb la llengua genuïna —ara com ara només coneixem *Vilaweb*— es decidís a fer servir *crida* en lloc de l'inoportú *pregó*. Deu ser l'única manera.

Si voleu comentar aquest text, [podeu fer-ho al blog de l'autor](#).

Vegeu també l'apunt "[Pregó, pregoner](#)", de Ramon Torrents, al blog *Raons de llengua* (25/07/2016)

4 Català a la Franja

Mercè Ibarz

VilaWeb, 16/09/2016

<http://www.vilaweb.cat/noticies/catala-a-la-franja/>

El mural que encapçala aquestes ratlles és preciós, record i lloança del vestit tradicional, les faldetes, que les iaies de Fraga han dut fins fa ben poc. Encara se'n pot veure alguna per la ciutat vella, pels carrers estrets per on trobaràs també cares i cossos que hi han vingut de llocs llunyans i uns altres que ja hi han nascut, a Fraga. Gent àrab, musulmana o no; subsahariana; búlgara, gitana o no..., que no s'hi està de manera estacional sinó que hi ha arrelat. Ha comprat i llogat cases del barri vell i hi viu permanentment. Alguns migrants s'hi han traslladat des dels pobles veïns, com també ho han fet tants franjolins nadius. Fraga ja és una ciutat mitjaneta, ofereix cada volta més oportunitats i més serveis, ja no es va tant a Lleida com abans. Es nota fins en la descurança. El mural, d'autoria desconeguda (no s'hi veu cap rastre de signatura), es va desfer, escrostonant.

Com el franjolí, com el català que s'hi parla, a Fraga, a la Franja, a les comarques aragocatalanes? Sí, pot ser una bona imatge, el mural, dels usos del passat quan convé a les institucions (no crec que sigui un grafit qualsevol, és massa estilitzat, s'ha fet amb permís per dir-ho així). Si és l'ajuntament qui l'ha deixat fer i fins l'ha impulsat, que el restauri. D'una manera no sé si semblant però que hi va en paral·lel en aquests moments del present, també la llengua catalana de les comarques de la Franja necessita una urgent intervenció pública.

De ser el lloc del domini lingüístic on més s'enraona l'idioma va passant a ser un dels que any rere any ho deixa de fer amb la mateixa intensitat. Que és on més es parla(va) vol dir que s'hi ha fet servir sempre en totes les activitats diàries dels parlants pel seu compte: a casa, a la feina, al carrer, a les botigues, als cafès i al ball, a les trobades... No a l'escola, ni a l'església. No cal dir que tampoc en la premsa, la ràdio i la tele. Sempre n'he estat orgullosa, com a indígena d'aquelles terres. La gent l'ha mantinguda, i de quina manera. Però, és clar, tot això vol dir també que ho ha fet sense llegir-la ni escriure-la. Glòria dels il·letrats, he pensat alguna vegada (excuseu-me la tirada èpica).

Notícia: gràcies al Whatsapp, la gent de Saidí, que és lloc franjolí que conec una mica bé, hi escriu en català, va decidir que no ho faria en espanyol. Un català fonètic i ple de barbarismes lingüístics, però vaja, si el comparo amb tants whatsapps que rebo de Barcelona, què us diré...

La democràcia present no va portar el català a les escoles de la Franja, i això que parlem de quan els migrants eren subsaharians, homes sols que s'hi estaven sense els fills, quan hi havia poquíssims xiquets forans a escola. Ara hi una bona colla de criatures de parles diverses. Només s'hi fa ensenyament del català (no en català) de manera optativa, un hora per setmana, i no sempre. Diuen que la Diputació General d'Aragó vol fer les coses diferents. A veure.

Cal que tot plegat rutlli millor per als parlants, que encara no han esdevingut plenament actius en la seva llengua i que són sotmesos a una pressió enorme del sentit cultural uniformador de la democràcia present. Que ha anat fent passos enrere en aquest terreny –el català d'Aragó– com en tants d'altres. Per dir-ho més clar i per experiència: s'ha reulat molt, dirien els meus pares si encara hi fossin. I no perquè fossin pancatalanistes, que ni tan sols entendrien l'expressió a la primera, sinó, raonaven, per pur sentit comú, per la fortuna de les coses compartides amb els veïns.

Se'n pot parlar més, molt més, s'hi pot sembrar (més) zitzània. No m'hi compteu. Només compta ser civilitzats, informats, cultivats, ara. No assemellar-se a l'ombra maixanta del rebuig d'un mateix, d'allò que és propi.

Vegeu també l'entrevista d'Óscar Senar a Natxo Sorolla: ["La falta de consenso en política lingüística afecta a los hablantes: ven su lengua como materia de conflicto"](#) (*Eldiario.es*, 22/10/2016) i ["El català de la Franja, entre dues paradoxes"](#), d'Esteve Valls (Blog de la *Revista de Llengua i Dret*, 20/10/2016).

5 Fent-li un bon tall

Mònica Montserrat i David Paloma

El Punt Avui Cultura, 18/09/2016

<http://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/1001234-fent-li-un-bon-tall.html>

“Les construccions de gerundi que actuen com un adjunt del predicat [...] impliquen un sentit final o de manera. Així, en «Ens van trucar ahir demanant més aclariments», la construcció de gerundi, sense deixar el sentit de base temporal, té un valor final (‘per demanar més aclariments’). Pel que fa a una oració com «La Roseta recitava els versos arrossegant les esses», s’expressa la simultaneïtat de dues accions, la de recitar els versos i la d’arrossegant les esses [...]. Però aquesta mateixa construcció de gerundi expressa també la manera com la Roseta recitava els versos” [Reproducció d’un fragment de la GIEC]

Sabem que el gerundi, com l’infinitiu i el participi, és una forma no personal del verb, i que si l’infinitiu es pot identificar amb un substantiu i el participi amb un adjectiu, el gerundi té caràcter adverbial. Ara podem recordar que normalment trobem les construccions de gerundi com a subordinades a un verb principal i que mostren un aspecte imperfectiu, la qual cosa vol dir que aporten a la frase un sentit duratiu, una acció en desenvolupament.

Les construccions de gerundi poden establir una relació temporal, causal, condicional o concessiva amb l’oració a la qual s’adjunten. La relació de base temporal és la que més usos impropis genera, ja que no sempre es té en compte que, en català, el gerundi ha d’expressar una acció anterior o simultània a l’expressada pel verb principal. Amb aquest valor temporal, els adjunts de gerundi poden ocupar les mateixes posicions que els circumstancials de temps. Són, doncs, incorrectes les construccions de gerundi que expressen una acció o un esdeveniment posterior o que és conseqüència de l’acció indicada pel verb de l’oració principal, com ara *Li va caure un ganivet esmolat al peu fent-li un bon tall*. Per evitar aquest gerundi, es pot recórrer a una oració coordinada copulativa: *Li va caure un ganivet esmolat al peu i li va fer un bon tall*.

El de posterioritat o conseqüència no és l’únic gerundi mal utilitzat. Cal evitar l’ús del gerundi copulatiu, que és el que equival a una coordinació copulativa de frases. No és ben formada l’oració *Vaig aparcar el cotxe entre dos pilars ratllant-lo*, ja que les ratllades s’han produït mentre s’aparcava el cotxe, però, alhora, són conseqüència d’haver-lo aparcat en un lloc concret; aquesta conseqüència s’ha d’indicar amb una coordinació: *Vaig aparcar el cotxe entre dos pilars i el vaig ratllar*. I no és aconsellable el gerundi especificatiu, com el que

actua com a complement del nom d'un sintagma nominal. No direm *He vist un cartell anunciant el concert* sinó *He vist un cartell que anuncia el concert*.

En canvi, quan l'acció indicada pel gerundi és simultània a l'expressada pel verb principal, el gerundi revesteix forma d'adverbi de manera i el seu ús és ben correcte. En l'oració *La Roseta camina coixejant del peu dret*, hi ha simultaneïtat entre l'acció de caminar i la de coixejar, i, alhora, coixejant és la manera com la Roseta camina.

Vegeu també "[Recordo la meua àvia \(tot\) fent mitja](#)", d'Albert Pla Nualart (*Ara*, 16/09/2016)

6 Tindre compte i altres contes

J. Leonardo Giménez

Levante-EMV, 05/09/2016

Tindre compte és una locució genuïna de la nostra parla que, com tantes altres expressions ben nostrades, no ha tingut molta fortuna en el registre literari, però és ben viva en molts dels pobles on el valencià és llengua habitual. Una lectora, en vore eixa expressió en esta columneta la setmana passada, em demanà que la comentara. La frase on s'inseria eixa locució era "Tinc compte dels meus germanets mig dia, i en l'altre mig en té la meua germana major". És sinònima de 'cuidar', 'vigilar', 'estar a la mira'. La inclou el *Diccionari normatiu valencià*, i amb això reflectix normativament una locució molt habitual en bastants pobles i ciutats valencianoparlants. No té un equivalent literal en castellà, per això apuntava el seu caràcter genuí, com a forma valenciana.

Frases amb *tindre compte* poden ser "Quan eixim de vacances, el meu veïns tenen compte de la casa", "Tinc compte de la gosseta, vés a espai que no isca al carrer", "El fill segon és el que té compte de l'empresa". Alguns dels que devien tindre compte dels comptes públics no ho feren així, sols tingueren en compte omplir-se, ben atibacada, la seua butxaca i el seu compte. Alguns estan en la presó, a altres se'ls hi espera.

Com veiem, la paraula *compte* dóna per a molt. Pot significar 'acció o efecte de comptar o calcular una quantitat': "T'has equivocat en el compte"; 'estat de les sumes a pagar o a cobrar': "Demana el compte al cambrer"; 'registre regular de

transaccions pecuniàries, de deutes i crèdits o d'altres subjectes a càlcul': "Porta els comptes d'una empresa". També significa 'atenció, cura, anar a espai, alerta': "Vés amb compte amb el que fas"; 'tindre present, considerar': "Has de tindre en compte totes les opcions abans de prendre una decisió".

Cal dir també que, col·loquialment, en molts llocs *compte* es pronuncia *cónter* o *cómter*; no s'ha de realitzar la *p*, sí la *m*, que pot tindre la realització *n*, com recull la *Gramàtica normativa valenciana*, però en l'escriptura sempre hem de posar l'aplec *mp*; i la *r* final d'eixe ús col·loquial no és admissible en cap registre formal oral ni, per descomptat, en l'escriptura.

En la fraseologia, el *compte* dóna lloc a lloc a moltes locucions i expressions; el *Diccionari normatiu valencià* n'arregla 29, i moltes d'estes són genuïnes i privatives de la nostra llengua, com *compte redó*, que com sabem fa referència a 'compte sense fraccions': "Fem compte redó, em dones 50 euros i estem en pau". Paregut a *compte*, tenim el *comte*, un anacronisme en termes actuals, referit al títol nobiliari que, en la jerarquia d'eixos títols, va per baix del marquès i per dalt del vescomte. Un personatge que deixarà petja cultural serà el comte Lequio, veritat?

I dels comptes i comtes passem al *conte*, que com és sabut és 'narració breu de ficció'. Contes famosos són els de les fades i el de Caputxeta Vermella. Els iaies i les iaies saben i conten molts contes. Ara em toca a mi, contar-li'n a la meua néta.

7 Capissó

Teresa Tort

Blog *Agafada al vol*, 13/09/2016

<http://blocs.mesvilaweb.cat/ttort/?p=269229>

Estimar, morir, créixer, viatjar, cuinar, treballar... són accions que compartim i que anomenem per tot arreu igual. En canvi, hi ha activitats que arriben a acumular diverses etiquetes ben dispars.

Tenia guardada la paraula *capissó* per traure-la aquí algun dia. Una de les meues amigues de tota la vida me la va proposar, perquè la sent i la fa servir a l'hora del pati quan els xiquets volen embrutar-se i despentinat-se amb jocs de veritat.

Capissó només apareix al DCVB, com a sinònim de [tombarella](#). I, ves per on, l'altre dia va sorgir també en una conversa de Twitter en què vaig descobrir tres maneres més de referir-se a aquest moviment: si en tortosí diem fer un capissó, en valencià diuen fer un volantí i, en nord-occidental, fer la figuereta.

De fet, al [Diccionari de sinònims](#) d'Albert Jané trobem una altra bona colla de propostes per expressar aquest mateix gest:

capgirell m.

1. capgirament, capgirada, capgiró, capgirolla, tombarella, rodolada, tomb, volta, capitomba.

I, entre tot aquest grapat d'opcions, no hi apareixen cap de les tres que havíem compartit tuitejant. Però aquí no s'acaba la cosa. Remenant una mica més, he trobat una requesta que van fer les de l'Optimot per recaptar diferents maneres de referir-se a aquest saltet tan atrevit i resulta que en van arreplegar un fotimer: si no em descompto, [trenta-quatre!](#)

Hi deu haver cap més acció que, en la nostra llengua, tinga un nombre tan espectacular de maneres de referir-s'hi? Què ho deu fer que ens haguem embalat tant a l'hora de parlar de tirar-nos per terra i fer l'animal?

La llengua sempre contindrà misteris.

Vegeu també, de la mateixa autora, ["Rafal"](#), ["Torbar"](#) i ["Barandat"](#), apunts publicats al seu blog (*Agafada al vol. Som les paraules que diem*) els dies 19/08, 29/08 i 06/09/2016, respectivament.

8 Què hem de fer amb els d'esports?

Pau Vidal

VilaWeb, 12/10/2016

<http://www.vilaweb.cat/noticies/141610/>

Entre periodistes circula una gracieta que diu que “el que val, val, i el que no, a Esports” (se sobreentén la secció d'esports d'una redacció). L'esclat del periodisme esportiu dels últims vint anys l'ha deixada més que desfasada, i segur que, per poc que hi pensem, a tothom ens vindrà al cap més d'un nom que admirem (jo, si m'ho permeteu, sóc devot d'en Ramon Besa, però no quan escriu sinó quan parla: la V.O. és molt millor que la V.S.E.). Però hi ha vegades que sembla que estigui ben en vigor.

Com que l'Andreu González [ja ho ha explicat perfectament](#), no ho repetiré. El que m'amoïna és aquesta sensació de clam en el desert, aquesta mena d'impunitat que fa pensar que els redactors i locutors d'Esports no estan subjectes als criteris lingüístics de les empreses que els paguen. Em consta que els responsables dels serveis de correcció de Catalunya Ràdio, TV3, BTV i algun altre que conec són professionals eficaços i no ignoren que el cognom valencià Alcàcer es pronuncia Alcàsser (amb E neutra per als parlants orientals, tancada per als occidentals). Fins i tot gosaria aventurar que ho han fet saber als membres de les respectives seccions d'Esports, tal com els és preceptiu. Llavors, com és que la canalla continuen sentint, en moltes emissores, la pronúncia castellana? Que tenen butlla, els d'aquesta secció? Que consideren que en saben més que els lingüistes?

Fa un parell d'anys, Joaquim M. Puyal em va convidar a una sessió de treball amb el seu equip per millorar aspectes lingüístics. La qualitat lingüística dels productes *made in Puyal* és profecia, i la prova és que ho ha sabut transmetre a uns col·laboradors que, per edat, s'han format en un període en què es valora molt més la norma que no la genuïnitat. N'ha fet professionals conscients, i en puc donar fe perquè aquell dia, en aquelles dues hores privilegiades en què vaig poder conèixer els budells de La TdP, segurament qui va aprendre més coses vaig ser jo. D'entrada, que hi havia ben poc a millorar. Però sí que vam discrepar en un punt: el dels cognoms, precisament. La Marta Carreras, preparadíssima, venia amb els deures fets, i va ser encoratjador descobrir que al darrere de cada decisió estilística hi havia criteris rumiats i debatuts. L'efecte Puyal, n'estic segur. La pega en aquest cas concret, el dels noms de persona, és que el criteri de partida (i aquí ja no parlo d'ells sinó d'una actitud molt gene-

ralitzada al país) arranca d'un pecat original que també ha estat esgrimit en el cas de Paco Alcàcer: donar prioritat a la preferència personal (de l'interessat) per damunt de la intuïció idiomàtica. Es va brandar el cas (per mi, que italianejo, esgarrifós) d'en Mascherano: es veu que ell diu que tant li fa, o que a l'Argentina ho pronuncien així, amb aquesta seqüència impossible: stx. Ara, t'imagines que l'Espanyol va i fitxa un jugador de cognom idèntic però ciutadà italià? Què tindríem, un derbi de 'Mastxerano' contra 'Masquerano'? El debat té encara més valor quan La TdP és justament l'únic programa, almenys que jo hagi sentit, que pronuncia el nom del nou fitxatge del Barça com cal.

Arran de la batussa dels diacrítics, han sortit filòlegs de sota les pedres blasmant la Filològica i acusant-la de mil pecats. Entre els quals, com ja és tradició, de viure en una torre d'ivori. Els presentadors esportius viuen al món real, això no es pot negar, però llavors, com és que les queixes dels entesos no els arriben? El mateix Màrius Serra (70.000 seguidors) ho va demanar per Twitter. Però res. N'hi va haver prou que el jugador declarés que ell ho pronunciava així perquè trobessin la coartada ideal per a l'autoodi. Perquè si el criteri és la pronúncia de l'afectat (recordeu el cas còmic del mallorquí Samper), com és que 'gjunaldinyu', que és aproximadament com ho diu el brasiler, ho pronuncien 'Ronaldinyo'? O 'Petí' (amb neutra) es va transformar en 'Petit' (amb E tancada, com si el defensa francès fos de Pozuelo de Alarcón?) De tan respectuosos i comprensius com volen ser ho acabem essent amb tothom menys amb nosaltres. La pràctica totalitat de les redaccions d'esports del món adapten topònims i patronímics foranis a la pronúncia autòctona: a Londres pronuncien 'Fàbregas' com poden (però segur que no a la catalana) i a París diuen Platini amb un accent a la i com una catedral. I a ningú se li acut titllar els periodistes anglesos i francesos d'irrespectuosos. Perquè fan senzillament el que és lògic i natural: adaptar (a *Reservoir Dogs* hi surt un tal Mr. Ferragut que en l'original sona, com no podia ser d'altra manera, Fèuagut). Només nosaltres ens vatem de comportar-nos il·lògicament: no solament pronunciem a la castellana els llinatges estrangers sinó que estrefem els propis, fins i tot incorporant, com és el cas, un so foraster. Amb dos *cuyong*.

Vegeu també, del mateix autor, "[Caminaràs pel pedregar](#)" (*VilaWeb*, 25/10/2016) i l'entrevista que li fa Ainhoa Sorrosal, "[Pau Vidal: 'La immersió no és una màquina de fabricar catalanoparlants'](#)" (*El Nacional*, 04/09/2016), resumida també [en aquest vídeo](#).

9 Les quatre carreteres

Magí Camps

La Vanguardia, 19/09/2016

<http://www.lavanguardia.com/vida/20160919/41410923499/les-quatre-carreteres.html>

A Verges, a l'Empordà, hi ha un encreuament de carreteres conegut popularment com el *cruse* (així, amb essa sonora). A Miralles, a l'Anoia, hi ha un altre creuer que anomenen l'*empalme* (acabat amb una neutra ben neutra). A tots dos enforcalls hi ha un restaurant on s'hi menja molt bé, però ara això no ve al cas.

La creu ha tingut i té una sana descendència en forma de paraules diverses. Sense anar més lluny, les últimes que s'han creat han estat per als vaixells de plaer: creuer i creuerista. Però la nissaga ve de lluny. La castellana *cruc* en té dues de molt prolífiques: el verb *cruzar* i el substantiu *cruce*. El català també les té, però fins ara no es feien servir tant com es fan servir en castellà. És a dir, no tenien usos simètrics en les dues llengües.

Del *cruce* en català potser els equivalents més populars són la cruïlla i les quatre carreteres, perquè tradicionalment en un registre popular no s'ha fet servir gaire l'encreuament o l'enforcall que apareixen al primer paràgraf i és per això que el parlant, d'una manera espontània, ha agafat les paraules castellanes *cruce* i *empalme*, les ha adaptades fonèticament al català i avall que fa baixada.

Ara bé, el que és més preocupant pel que fa a la genuïnitat de la llengua és la invasió del verb *creuar* en català en usos que fa uns decennis no se sentien. Quan algú havia de passar d'una banda a l'altra del carrer en deia "travessar el carrer" (a casa meua, "traspasar el carrer", però pel que he vist és un ús poc habitual, tot i que el DIEC el recull). Deia, doncs, que abans els carrers es travessaven i ara, en canvi, es creuen. És incorrecte aquest ús? No. Per què es fa servir ara més *creuar* que *travessar* quan abans era al revés? Segurament per un excés de purisme –quan el parlant considera que creuar el carrer és més adequat que travessar-lo–, o bé, i d'aquí plora la criatura, per influència del *cruzar* castellà.

On es fa més evident aquesta influència del verb *cruzar* és en l'ús que en fem quan veiem algú pel carrer. La gent abans deia: "Saps qui he vist pel carrer?" o "Saps qui m'he trobat pel carrer?". Ara la gent ja no es veu ni es troba pel car-

rer, ara la gent es creua pel carrer: “Saps amb qui m’he creuat avui?”. És incorrecte aquest ús? No. Per què es fa servir ara més *creuar-se* que *trobar-se* o *veure* quan abans era al revés? Aquí ja no hi veig un excés de purisme. Aquí, directament, hem passat al català, encara que el diccionari beneeixi aquest ús. De fet, si algú volgués ser més papista que el papa, hauria de fer servir, com proposa el diccionari, el verb *encreuar-se*: “Saps amb qui m’he encreuat avui?”. No sigueu malpensats, va.

Vegeu també, del mateix autor, [“De la sexta a la nona”](#) (*La Vanguardia*, 05/09/2016) i [“Una d’ensaladilla”](#) (*La Vanguardia*, 29/08/2016): “L’*amanida*, majoritària a Catalunya, conviu amb l’*ensalada*, que regna al País Valencià, i totes dues conviuen amb el *trepó* mallorquí. Les tres paraules són la trinitat d’una mateixa cosa i tenen una base semàntica comuna.”

10 Tots els dubtes: pronoms (1)

Rudolf Ortega

[Tots els dubtes. Una gramàtica del català a l’abast](#) (Barcelona: RBA La Magrana, 2014)

El xec en blanc | EL PRONOM

Els pronoms són partícules desproveïdes de significat propi que serveixen per evitar les repeticions al llarg del discurs, i que prendran sentit en funció d’un referent explícit o implícit, del qual ocuparan el lloc més endavant. Són per tant mots gregaris d’altres, però en això rau la seva grandesa: són com un xec en blanc. Quin valor té un xec en blanc? En realitat cap ni un, però alhora un valor infinit, il·limitat, i aquest és el valor d’un pronom: no vol dir res, i alhora ho pot voler dir tot.

Etimològicament, *pronom* significa «en lloc del nom», i la seva funció serà literalment aquesta: substituir un nom o un sintagma nominal del qual coneixem la referència, i que anomenem antecedent, en les oracions immediatament següents. Tenim per exemple el text: *Stalin va dir que ell assaltaria Berlín, que li pertocava després de tants morts. Roosevelt i Churchill, que seien a banda i banda, se’l van mirar atemorits per la futura postguerra*; hi ha fins a cinc pronoms, tres que tenen Stalin com a antecedent (*ell, li, ’l*) i dos que fan referència a Roosevelt i Churchill (*que, se*).

Classificarem els pronoms en quatre grups: pronoms forts, pronoms febles, pronoms de relatiu i pronoms interrogatius.

Personals, indefinits i neutres | PRONOMS FORTS

Anomenem pronoms personals els que designen les sis persones del discurs, les mateixes de la conjugació verbal i que ocupen el lloc de subjecte en les oracions: *jo, tu, ell* o *ella, nosaltres, vosaltres, ells* o *elles*. I si volem ser educats, podem recórrer al *vostè*, que es conjuga com la tercera persona del singular, o al *vós*, que ho fa com la segona del plural. Aquests pronoms són també els que trobarem en complements introduïts per preposició, tret de dos casos, *mi* i *si*, que substituiran les formes de *jo* i *ell/ells*, respectivament: *Mira'm a mi. S'estima a si mateix. Van tornar en si.*

També amb la mateixa funció, però sense ser tan precisos pel que fa a la persona, tenim els pronoms indefinits. És com quan som en un recinte tancat i sentim mala olor, però no volem acusar a ningú directament; en veu prou alta, direm: «Algú s'ha tirat un pet...». I tothom que s'afanya: «Jo no he sigut...». Les formes *algú* i *tothom* són pronoms indefinits, com també ho són *ningú, cadascú, hom* i *altri*. I si un voluntari s'apressa a obrir la finestra amb la frase: «Això ho arreglo jo, no passa res...», és que ha estat ell. Això li passa per fer servir els pronoms neutres, anomenats així perquè ja no es refereixen a persones, sinó a coses o conceptes: *això, allò, quelcom, res, tot*.

Uns elements únics | PRONOMS FEBLES

Anomenem pronoms febles els pronoms que al·ludeixen a les persones del discurs en determinats complements verbals, i podran canviar segons les característiques del verb, la persona, el nombre, la funció del mateix pronom i la posició que prenguin respecte del verb; i tot plegat amanit amb precisions ortogràfiques que per força caldrà complir. Per tot plegat, el món del pronom feble sempre ha tingut aquella mala fama, aquell esdevenir el papu dolent de l'aprenentatge de la llengua. I si bé és cert que les dificultats que comporten són múltiples, també ho és que els avantatges que tenen són descomunals, amb un poder per referir el context, tant el real com el textual, que haurien de plànyer les llengües que n'estan mancades.

11 Llengua i Ús. Revista Tècnica de Política Lingüística

Sumari del [número 58](#), 1r semestre del 2016

Editorial. [Eines i recursos per a la qualitat](#). Marta Xirinachs i Codina

[De l'ortotipografia a l'editatge](#). Pere Farrando

[Les indústries de la llengua i la tecnologia per al català](#). Núria Bel i Montserrat Marimon

[Les Nits de la Llengua al Món Digital: l'experiència de fer créixer la Viquipèdia en català i en occità](#). Lurdes Comas, Anna Domingo, Elena Heidepriem i Laia Benito

["En català, també és de llei", una campanya per impulsar el català a la justícia](#). Olga Calatayud

[La Consulteca, el diccionari de consultes terminològiques del TERMCAT](#). Cristina Bofill i Joan Rebagliato

[L'Optimot per àmbits: una aportació als llenguatges específics](#). Dídac Teixidor Serrano

[El portal Terminologia jurídica](#). Elisabeth Casademont Caixàs i Maria Navas Jara

[Usos lingüístics als establiments comercials de Girona, Lleida, Tarragona i Tortosa: Ofercat comerç 2015](#). Albert Fabà Prats, Joan Solé Camardons i Anna Torrijos

Ressenya: [Elena Yeste. Un conflicte de llengües: de la Nova Planta a la Llei Wert](#). Joan Ramon Solé i Durany